

Energetika je i dalje jedna od tema sporenja Srbije i Kosova o čemu se pregovara u Briselu, a nedavno je postala i zanimljiva kad su u Evropi digitalni satovi počeli da pokazuju pogrešno vreme. Utvrđeno je da je tome razlog što Kosovo nekontrolisano povlači struju iz Srbije, a što ne bi smelo da se događa da postoji saradnja energetske sistema koje kontrolišu Beograd i Priština.

Energetski sistemi Srbije i Kosova razvijali su se u okvirima jedinstvene države Jugoslavije, pa i danas postoji međuzavisnost, ali ti sistemi nisu u mogućnosti da obezbede sigurno snabdevanje kvalitetnom električnom energijom potrošača na Kosovu. Problem će biti znatno veći za nekoliko godina kada, kako se očekuje, ojača industrija i poveća se potrošnja struje. Zato je i za Beograd i za Prištinu od velike važnosti da se uspostavi sigurno snabdevanje kvalitetnom električnom energijom, što podrazumeva rast proizvodnje i tranzita električne energije za potrebe potrošača Srbije, a posebno Kosova.

Saradnja bi, smatraju autori studije koju su uradili saradnici Foruma za međutničke odnose u saradnji sa Fondacijom Hajnrih Bel, i u uslovima loših političkih odnosa trebalo da se bazira na ekonomskim interesima ravnopravnih partnera elektroprivreda i prenosnih sistema, komercijalnim ugovorima o razmeni, kupovini i tranzitu električne energije jer je deficit električne energije na Kosovu među najvećim političkim i ekonomskim problemima. Ukazano je da je zajednički interes i jedino rešenje za obe strane i da se saradnja bazira na komercijalnim ugovorima o izgradnji energetske infrastrukture, proizvodnih i prenosnih kapaciteta.

Jedan od autora te studije, konsultant za energetiku Milan Radunović rekao za Betu da je, pored siromaštva, glavni problem Kosova nedostatak električne energije bez koje ne može da radi privreda, a stanovništvo da ima normalne uslove za život. “Srbija je povezana sa osam energetske sistema i Kosovo je životno zavisno od visokonaponske električne mreže Srbije, kojom bi dopremala potrebnu energiju iz Srbije ili preko Srbije”, istakao Radunović. Srpska i albanska strana, međutim, imaju različita polazišta kada je reč o načinu rešavanja problema vezanih za tranzit električne energije. Radunović kaže da je visokonaponska mreža važna i zbog tranzita struje na sever Kosova i tamošnjeg srpskog stanovništva i da bi “Elektroprivreda Srbije trebalo da bude upornija i dovede u red sistem na severu Kosova, pa i u enklavama, tako da stanovništvu na severu Kosova uvede brojila i naplaćuje isporučenu struju”. Priština polazi od stava da je reč o sistemu proizvodnje i snabdevanja strujom na Kosovu i da Kosovo treba i da ga kontroliše.

Sporazumi

U periodu od 2013. do 2016. godine postizani su izvesni dogovori o saradnji Beograda i Prištine u oblasti energetike, ali se teško ili nikako realizuju. U okviru političkog dijaloga iz

septembra 2013. godine parafirani su aranžmani u oblasti energetike, kojim su uređeni odnosi Elektromreže Srbije i Kosovskog elektro-prenosnog sistema i tržišnog operatera. Aranžmanom je predviđeno da EMS podrži nastojanje KOSTT da postane zaseban operater sistema i regulaciona oblast, a da Priština za uzvrat srpskoj strani omogući registraciju dva nova preduzeća koja bi se bavila trgovinom električne energije na veliko i snabdevanjem i distributivnim uslugama.

Posle višegodišnjeg sporenja Beograda i Prištine o tome ko snabdeva strujom sever Kosova, u okviru aranžmana u oblasti energetike dogovoreno je da preduzeće Elektrokosmet, koje je u sastavu EPS-a, bude transformisano u novu firmu koja će biti distributer struje za četiri opštine na severu Kosova, a u skladu sa kosovskim pravnim okvirom.

EMS se obavezala da će međunarodno priznati KOSTT kao jedinog operatera prenosne mreže na Kosovu koji je odgovoran za prenos električne energije do glavnih elektromreža kroz i izvan Kosova. Dogovoreno je da KOSTT poveže dalekovod od 110 kilovata kod mesta Valač i preuzme kontrolu nad tom trafo-stanicom, odnosno konekcijom dve prenosne mreže. Regultorni organ obe strane će izdavati licence koje obuhvataju trgovinu (kupovinu, prodaju i tranzit) i snabdevanje električnom energijom Kosovskoj elektroenergetskoj korporaciji, Kosovskom preduzeću za distribuciju i snabdevanje električnom energijom i EPS-u.

Napredak u dugovorima u oblasti energetike bio je u tom trenutku dobar, ali su ostala i dalje sporna pitanja oko imovine kao i oko potraživanja i dugovanja. Priština od Beograda potražuje pet miliona evra po godini po osnovu neplaćenih poreza za struju potrošenu na severu Kosova, a optužuje energetske operatera Srbije da je ošteti potrošače Kosova za deset miliona evra po godini jer je nezakonito nivelisao cene i povećavao cenu struje za 20 centi po kilovatu. Po tvrdnjama Prištine samo KEK je ovlašćen da naplaćuje struju na celom Kosovu, a Elektrokosmet ili EPS nemaju pravo da naplaćuju struju na Kosovu. EPS tvrdi da na Kosovu ima gubitak od 100 miliona evra jer potrošači više od deset godina ne plaćaju struju.

Proizvodnja

Jedan od problema je činjenica da su kosovske elektrane u lošem stanju i proizvodnjom ne mogu da namire potrebe, zbog čega je Elektroprivreda Kosova prinuđena da je uvozi, pa kada nemaju izbora struju kupuju i od srpskih trgovaca tim energentom. Električna energija na Kosovu se proizvodi u termoelektranama "Kosovo A" i "Kosovo B". "Kosovo A" se sastoji od pet blokova, A1, A2, A3, A4 i A5. Blok A1 ove termoelektrane je pušten u rad 1962. godine sa snagom od 65 MW, A2 1965. godine sa snagom od 125 MW, A3 1970. godine sa snagom od 200 MW, A4 je izgrađen 1971. godine sa snagom od 200 MW, a A5 je startovao 1975. godine sa snagom od 210 MW. Blokovi A3, A4 i A5 su funkcionalni, a blok A1 i A2 su

van rada i prema aktuelnim planovima ostaće takvi do zatvaranja. Godišnja proizvodnja električne energije iz TE “Kosovo A” iznosi oko 1.500 GWh.

Termoelektrana “Kosovo B” se sastoji od dva bloka, B1 i B2. Prvi blok ove termoelektrane je pušten u rad 1983. godine sa snagom od 340 MW, dok je drugi blok startovao 1984. godine sa istom snagom, 339 MW. Tako stari kapaciteti elektrana, sa prljavim tehnologijama primoravaju Albance sa Kosova da traže rešenja za obezbeđenje energenata, pa su američki investitori, pre nekoliko godina, pokušali da iz uglja, koga ima u značajnim količinama, procenjuje se 11 do 14 milijardi tona, dobiju gas, ali su nus produkti te tehnologije, kao što je fenol, opasni i zagađuju vodu i zemljištu. Kosovski lignit je bogat sumporom i zbog pravaca vetrova elektrane koje ga koriste zagađivaće, ne samo vazduh na Kosovu, već i u Srbiji.

Vlast u Prištini planira gradnju nove termoelektrane “Kosovo C”, ali nedostaju investicije. Da bi odgovorilo standardima EU, Kosovo takođe mora da poveća proizvodnju struje iz obnovljivih izvora i u istom procentu smanji emisiju ugljen-dioksida. Problem sa strujom komplikuje i divlja gradnja na nalazištima uglja i kašnjenje u eksproprijaciji u opštini Obilić, pa je prošlog leta pretila obustava proizvodnje struje zbog nedostatka uglja.

Radunović je ocenio da Srbija ne treba da se spori oko vlasništva nad postojećim termoelektranama jer su “nikakve”, već treba da ponudi Albancima na Kosovu da zajednički realizuju termoelektrane na ugalj i koriste kapacitete jezera Gazivode koje je svojevremeno izgrađeno za potrebe hlađenja termoelektrana i vodosnabdevanje. “Gradnja proizvodnih kapaciteta bi otvorila i nova radna mesta i o tome treba razmišljati pod hitno i pre nego što to učini neko drugi. Naš zajednički interes je da gradimo nove kapacitete sa savremenijim tehnologijama za proizvodnju struje i na taj način obezbedimo mogućnosti podrške iskorišćenja uglja, a verovatno bi obezbedili i finansiranje i povoljnije uslove za nabavku opreme”, rekao je on.

Hidroelektrana Gazivode, na istoimenom jezeru koje se prostire delom u Srbiji, a delom na Kosovu u opštini Zubin potok, instalisane je snage oko 35 megavata, a proizvodi svega 2% potrebne struje za Kosovo. Još nije rešen spor Beograda i Prištine oko tog veštačkog jezera i hidrocentrale na njemu kod Zubinog potoka, kao i trafostanice Valač jer onaj ko ih kontroliše ima pod kontrolom energetske resurse za sever Kosova, ali i vodne resurse za teritoriju celog Kosova. Prištinska vlast želi apsolutno samostalnu kontrolu i vlasništvo nad jezerom i hidroelektranom i čak tvrdi da je to prodala nekoj turskoj firmi. Beograd se tome žestoko protivi.

□Stručnjaci predlažu da se u sklopu diversifikacije izvora snabdevanja strujom Kosovo obezbedi iz hidroenergetskih izvora na dva načina, kroz sistem malih hidroelektrana, što je

Srbija; Spor Beograda i Prištine oko proizvodnje i distribucije električne energije – Struja kao kamen spoticanja

posebno važno za sever Kosova, ali i za opštinu Tutin i Novi Pazar u Srbiji. Beograd i Priština bi trebalo, smatra Radunović, da postignu dogovor u oblasti energetike zbog korišćanja hidropotencijala Gazivode kao i zbog izgradnje velike brane u mestu Žur kod Prizrena koja bi iskoristila oko 43% ukupnog hidropotencijala Kosova.

Srbija i Kosovo u ovom trenutku nisu međusobno zavisni kada je reč o gasu i nafti jer Kosovo nema sopstvene izvore gasa, niti je povezano na gasovod, a gas koristi isključivo iz boca.

Kosovo, takođe godišnje uvozi pola miliona tona naftnih derivata jer raspolaže samo jednom rafinerijom koja podmiruje svega 4% potreba.

Izvor: euractiv.rs